MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLANI RIVOJLANTIRISHDA O'YINING ROLI

Buxoro davlat
Pedagogika instituti maktabgacha ta'lim
Kafedrasi o'qituvchisi Bahronova Gulnoza

Maktabgacha yoshdagi bola o‘sib kelar ekan uning faoliyatida o‘yining ahamiyati juda katta hisoblanadi. Ularning oy‘inlarini quyidagicha klassifikatsiyalash mumkin:

1) Syujetli va roli o‘yinlar
2) Didaktik o‘yinlar
3) Xarakatli o‘yinlar
4) Aralash o‘yinlar
5) Qurish yasash o‘yinlari

Prizidentimiz takidlaganlaridek “Agar mendan sizni nima qiynaydi” deb so‘rasangiz,farzandlarimizning ta’limi va tarbiyasi deb jab ob bergan ‘edim degan edilar. Farzandlarimiz kelajagimiz poydevori hisoblanadi shuning uchun biz ularning faoliyati hozirda o‘yinmi ham ta’limga tortishimiz kerak.

Syujetli-rolli o‘yinlar o‘z xususiyatiga ko’ra aks ettiruvchi faoliyatdir. Rolli o‘yinlar bolalarning kuzatuvchanligi, qiziquvchanligini oshirib, bilish doirasini rivojlantiradi. Bola o‘z o‘yinida borliqni aks ettirib olgan rolining mazmuni bilan bog’liq bo‘lgan u yoki bu hissiyotni boshdan kechiradi. “Bolalar bog’chasi”, “Maktab” kabi o‘yinlar bolalarda do‘stlik, o‘rtoqlik, burch hissi, jamoatchilik kabi sifatlarni tarbiyalaydi. Rolli o’yinlarda har bir bola o‘zi olgan rolini bajaradi. Masalan, quruvchi, haydovchi, tarbiyachi, enaga, oqituvch‘i kabilar. Syujetli-rolli o‘yinlarda bolalar avval katta bo’lmagan guruhlarda 2–3 kishidan bo’lib o‘ynaydi. Katta va tayyorlov guruhlarida esa ko`p sonli jamoalarga birlashadi. Oyinda o‘rtoqlik munosabatlari shakllanadi‘.

Didaktik o`yinlarning asosiy turlari intellektual ( aqliy ) va harakatli hamda aralash o`yinlardan iborat. Bu oyinlar ishtirokchilarda aqliy – jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam

beradi. Ta’lim tarbiya jarayonida asosan o‘quvchlarda ta’lim olish motivlarini ularning turli yo`nalishdagi qobilyat va qiziqishlarini oshiradigan biror kasbga moyilliklarini ko`rsatadigan didaktik o`yinlardan foydalaniladi. Didaktik o`yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, ro’lli, ishchanlik va boshqa yo`nalishlar bo`yicha turlarga ajratiladi. Hozirda kompyuter vositasidagi didaktik o`yinlardan foydalaniladi va alohida o`ringa ega bo`lib bormoqda. Umumiy o`yinlar nazariyasiga ko`ra mavjud barcha o`yin turlarini tasniflashda ularni funksional mavzuli konstruktiv, didaktik, sport va harbiy o`yinlarga ishlatiladi. Bularning orasida didaktik o`yinlar ta’lim – tarbiya vazifalarini amalga oshirish imkoniyatini borishi bilan alohida o`rinar maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyat shakllari hisoblanadi.

Harakatli o‘yinlarni to’plash va ularni hayotga tadbiq etish, ulardan oqilona foydalanish bugungi kunda oldimizda turgan ham nazariy, ham amaliy ahamiyatga ega bo’lgan muhim vazifa bo’lib hisoblanadi. Ushbu vazifa yosh avlodni sog’lom va barkamol qilib tarbiyalovchi jismoniy tarbiya oldida ham katta mas’uliyat yuklaydi. Yoshlarni har tomonlama jismonan baquvvat qilib tarbiyalashga imkon beradigan, o’quvchilar jismoniy sifatlarini rivojlanishiga qaratilgan bu muammoni umumta’lim maktab qo’uvchilari jismoniy madaniyatini tashkiliy va pedagogik jarayonlar bilan birga bir-biriga bog’lab kelgan uzviylikda ko’rib chiqish lozim chiqaradi, bunda harakatli o’yinlarni roli kattaligini qayta-qayta ta’kidlab o’tmoqchimiz. Shuning uchun xalqimizning asrlardan asrlarga o‘tib kelayotgan milliy o’yinlarini avaylab-asrab, keyingi avlodga yetkazish yo’llarini izlab, ishlab chiqish va hayotga tadbiq etish bizning maqsadimizdir.

Maktabgacha ta'lim muassasasida bolalar bilan qurilish materiallari yordamida oy‘in va mashg'ulotlar o'tkazishning ahamiyati katta. Yosh avlodni har tomonlama tarbiyalashda maktabgacha ta'lim muassasasida qurilish materiallari yordamida otkaziladigan o'yin va mashg'ulotlar katta o'rin egallaydi. Bolalarning qurilish oyinlari rollarga bo'linib o'ynaladigan o'yinlarning ajralmas bir qismi hisoblanadi. Qurilish o'yinlarida ham bolalar tevarak-atrofdagi narsalarni, kattalarning faoliyatlarini aks ettiradilar. Qurilish o'yinlarining mazmunini bolalarning o'zlari yaratadilar. Bolalar ko'pincha kattalarning qurilishdagi faoliyatlariga taqlid qilib, «Quruvchi ishchi» rolini

bajaradilar. Bolalarning qurilish o'yinlari qiziqarli ijodiy faoliyatdir. Ular o'z o'yinlarida qurilishlarni transport harakati, kattalarning mehnati haqidagi taassurotlarini aks ettiradilar. Bunday o'yinlar bolalarda tashabbuskorlikni uyg'otishga, ularni fikr yuritish va harakat f0aoliyatlarini faollashtirishga keng imkon yaratadi. Mashg'ulot va o'yin vaqtida bolalar bir-birlari bilan turlicha munosabatda bo'ladilar. Ular rollarni o'zaro bo'lishib oladilar, ishlarni bajarishda bir-birlariga yordam beradilar va maslahatlashadilar. Qurilish o'yinlarida harakat elementlari ko'p bo'lib, u bolalarning harakat qilishga nisbatanbo'lgan talablarini qondirishga yordam beradi. Bola biror narsani qura boshlaganda qurilish materiallarini tegishli joyga olib boradi, ularni stol yoki pol ustiga joylashtiradi, engashadi, bu vaqtda uning qo'llari faol harakat qiladi, ya'ni ma'lum miqdorda jismoniy kuch sarflaydi. Mayda qurilish materiallari bilan o'ynaganda qo'lning mayda muskullari yaxshi rivojlanadi. Qurilish o‘yinlarini o‘ynash natijasida bolalarning kuzatuvchanligi ortadi, texnikaga bo‘lgan qiziqishlari o‘sib boradi. Bundan tashqari, ular o‘yin jarayonida oddiy geometrik shakllarning tuzilishi bilan ham tanishadilar. Qurilish o'yinlarining tarbiyaviy ta'siri shundaki, bunda bolalar aks ettiradigan hodisa va narsalarning g'oyaviy mazmuni o'z aksini topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Shodiyeva K. Maktabgacha yoshdagi bolalarni to‘g‘ri talaffuzga o‘rgatish “Toshkent” tarbiyachi 2001-yil.
2. Mo‘minova Lola. Ayupova N. Maktabgacha yoshdagi bolalrni savodga o‘rgatish (metodik qo‘llanma) 2001-yil.
3. Tosheva, N. T. "Pedagogical and psychological approaches to the development of cognitive activity of primary school students." *Pedagogical sciences* 6 (2011): 44-46.
4. Tosheva, Nurzoda. "Katta yoshdagi bolalarni oilaviy va milliy qadriyatlar vositasida axloqiy tarbiyalash." *Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti jurnali* 1.1 (2021).
5. Tosheva, N. T. "Pedagogical and psychological approaches to the development of cognitive activity of primary school students." *Pedagogical sciences* 6 (2011): 44-46.